

Bedre metode for tilsynsintervju med samiske tjenestemottakere – reell brukermedvirkning

Fylkesmannen i Finnmark har fått prosjektmidler til å utvikle en kultursensitiv tilnærming til intervju med samiske tjenestemottakere med utviklingshemming. Bakgrunnen for prosjektet er at vi i gjennomføring av stedlige tilsyn i samiske kommuner har opplevd at vår manglende kompetanse på samisk språk og kultur vanskeliggjør kommunikasjonen. Vi har ikke tilstrekkelige forutsetninger for å kunne hente inn de erfaringer og synspunkter som vi ønsker, for å kunne undersøke om de samiske brukernes lovfestede rett til brukermedvirkning blir ivarettatt i kommunenes ytelse av helse- og omsorgstjenester.

Vi har derfor etablert et prosjektsamarbeid, hvor samisk fagkonsulent for habilitering i Finnmarkssykehuset og leder for et prosjekt om funksjonsnedsettelse i Nordens velferdssenter deltar.

I første prosjektfase jobber vi med å utvikle verktøy for å kunne kartlegge samiske tjenestemottakeres språk og identitet, verktøy for gjennomføring av intervju og verktøy for evaluering av intervju. Verktøyene vil bli prøvd ut i nye tilsyn med helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming, i samiske forvaltningskommuner. Dette vil skje i andre prosjektfase, våren 2017.

Som Norges urfolk er samiske borgere i samiske forvaltningskommuner gitt særlige rettigheter. Blant annet gir

sameloven § 3-5 en utvidet rett til bruk av samisk språk i helse- og sosialsektoren: «Den som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet, har rett til å bli betjent på samisk». I Finnmark er kommunene Nesseby, Tana, Porsanger, Karasjok og Kautokeino samiske forvaltningskommuner.

Det presiseres i Meld. St. 26 (2014-2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet at:

«Kommunene skal sørge for at personer som oppholder seg i kommunene tilbys nødvendige helse- og omsorgstjenester. Dette innebærer at de må være bevisste sitt ansvar for å legge til rette for at samiske innbyggere skal få nødvendige og forsvarlige tjenester.»

I dette ligger en forutsetning om at samiske innbyggere kan ha andre behov enn majoritetsbefolkningen for at helse- og omsorgstjenestene skal bli likeverdige.

Fylkesmannen skal føre tilsyn med kommunenes helse- og omsorgstjenester. Dette gjør vi også i de samiske forvaltningskommunene. Ved stedlige tilsyn etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 gjennomføres samtaler med tjenestemottakerne. I samtaler med samiske tjenestemottakere, har vi vært usikre på om vi har hatt forutsetninger for å kommunisere på en måte som gir tjenestemottakerne reell mulighet for tilbakemelding. Problemstillingen ble på nytt aktualisert da Helsetilsynet lanserte brukermedvirkning som særskilt område i landsomfattende tilsyn med kommunenes helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming. Møte med tjenestemottakere med utviklingshemming vil i utgangspunktet være mer utfordrende enn møtet med tjenestemottakere uten kognitive funksjonsnedsettelse.

Den samiske kommunikasjonsformen er ulik den norske ved at den er fortellende, indirekte og preget av billedbruk. Den norske kommunikasjonsformen er i større grad preget av direktehet.

Statens helsetilsyn ferdigstilte i 2014 en veileder for planlagte tilsyn med tilrettelegging av informasjon og kommunikasjon på samisk i kommunale helse- og omsorgstjenester

Veilederen inneholder revisjonskriterier som kan brukes for å undersøke og bedømme om samisktalende pasienter og brukere får tilrettelagt kommunikasjon og informasjon på samisk, i tråd med kravene i pasient- og brukerrettighetsloven.

Kriteriene er tenkt brukt i tilknytning til tilsyn med forskjellige tjenester i den kommunale helse- og omsorgssektoren, som sykehjem, hjemmetjenester, helsestasjon mv. Kriteriene vil da supplere de faglige kravene som stilles til de tjenester tilsynet er rettet inn mot. Fylkesmannen kan selv velge ut de kriteriene som skal inkluderes i tilsynet.